

Проблеми при превода на филмов текст за дублаж (от немски на български език)

Анелия Ламбова, Нов български университет

Настоящото изследване има за цел да проучи и обобщи трудностите, които се наблюдават при превода на филмов текст за дублаж от немски на български език. Корпусът се състои от пълнометражни филми и сериали, излъчвани в телевизионния ефир на Германия и Австрия, предлагани на българската публика. Трудностите, които ще бъдат разгледани, могат да бъдат групирани като:

- организационни;
- лингвистични;
- социо-лингвистични;
- социо-културни;
- свързани с транскрипцията на чужди имена.

1. Организационни трудности

На първо място трябва да се посочи, че обикновено времето, с което разполагат преводачите, за да подготвят текста за дублаж, е твърде малко. Това изисква изключителна концентрация върху тази дейност, за да е възможно да бъде преведен текстът, да бъдат направени необходимите справки в процеса на превода, да бъде синхронизиран преведеният текст, така че дължините на изреченията да съответстват на тези в оригинала и на последно място в процеса – текстът да бъде редактиран, за да бъдат избегнати излишни повторения, проблеми в словоредата и пр.

Следващият проблем произтича от факта, че няколко преводача работят върху един и същи сериал и е необходимо да има добро взаимодействие между тях по време на работата върху отделните епизоди, за да обменят информация относно действието и героите във филма, да уточняват транскрипцията и произношението на лични имена, а също така и предаването на български на понятия и реалии, за да не бъдат използвани различни съответствия за едно и също нещо.

2. Лингвистични трудности

2.1. Избор на заглавие

Трудностите при превода на филми, независимо от вида му (субтитри, дублаж, липсинхрон), започва с избора на заглавие. Вероятно е излишно да подчертаваме важността на този избор. Безспорно заглавието е първото съприкосновение на зрителя с филма. След това по-любопитните ще се поинтересуват кои са създателите на филма и какъв е актьорският състав. По тази причина е особено важно да се подбере такова заглавие, което да предава по най-добрия начин оригиналното заглавие, да звучи добре на български език и да

привлича вниманието на зрителите. Съчетаването на тези три елемента много често е твърде трудна задача. Кои са причините за това? Ще се спрем на някои от тях.

- оригиналното заглавие съдържа елементи, които нямат пряко съответствие на български език;

напр. „Sonntagskinder“ – В немскоезичния свят се смята, че тези, които са родени в неделя, са родени с късмет. Филмът е излъчван с дублаж на български език по „Диема фемили“ под заглавие „Ваканция в Корнуел“.

- в оригиналното заглавие има игра на думи. Особено трудно преводими са случаите, когато в играта на думи е включено лично име, какъвто е примерът с австрийския филм с оригинално заглавие „Angelika Schnell. Schnell ermittelt“, където фамилията на главния инспектор означава в същото време „бързо“, което е използвано в заглавието на филма с двойко значение – Ангелика Шнел разследва и бързо разследване. Българският филмов канал избира да използва само името на разследващия комисар като заглавие на поредицата.

2.2. Сложни съществителни имена

Характерна особеност на немския език е възможността да бъдат образувани сложни съществителни имена, които се състоят от два и повече елемента. Българските съответствия могат да бъдат прилагателно и съществително име или съществителни имена, свързани с предлог.

Blutdruck – кръвно налягане

Bergdokter – лекар в планината

Schlaflabor – лаборатория по съня

Както е видно, българските съответствия са по-дълги от немските. В първия случай (прилагателно и съществително име) решението е да се използва една от двете съставни части – или прилагателното или съществителното име, ако нормата в българския език го допуска, напр. кръвно 120 на 65 или налягане 120 на 65.

2.3. Фразеологизми

Установено е, че фразеологизмите представляват една от трудностите при изучаването на чужди езици. Това ги прави проблем и при превода от един език на друг. Анализът на оригинални и преводни филмови текстове показва съществуването на следните два типа проблеми:

- В първия случай не се разпознава фразеологизмът в текста като такъв и се превеждат неговите съставни елементи.
- Във втория случай фразеологизмът е разпознат, но не се използва подходящ еквивалент или такъв не съществува в езика-цел. Особена трудност представляват случаите, подобно на описаните по-горе при заглавията на филмите, когато фразеологизмът е използван в игра на думи и това не може да бъде предадено при превода.

Mit dem linken/falschen Bein aufstehen. – *Баща ти днес е станал с другия крак.

2.4. Пословици и поговорки

Резултатите от изследванията на контрастивната лингвистика показват, че трудности при изучаването на чуждия език респ. при превода от един език на друг създават не явленията в чуждия език, които липсват в родния, а тези които са близки, но не еднакви в двата езика. Тук могат да бъдат приведени множество примери на превод на пословици, които имат един и същи смисъл, но не съвпадат напълно по форма в немския и българския език¹.

Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm. – *Крушата не пада по-далеч от дървото.*

Wenn der Berg nicht zum Propheten kommt, muss der Prophet zum Berg gehen/kommen. – *Щом планината не отива при Мохамед, Мохамед отива при планината.*

2.5. Неверните приятели на преводача

И при превода на аудио-визуален филмов текст преводачът може да попадне в капана на почти еднакви словоформи, които обаче имат различно значение или различна употреба в изходния език и в езика-цел, напр. афера, конкурс и др.

2.6. Предаване на несвидетелска информация

За разлика от немския език българският разполага с форми за изразяване на несвидетелска информация – умозаклучение. Това често пъти е причина за неправилен превод на български език. Ще онагледим проблема с един пример от телевизионната новела „Теса – живеј за любовта“.

Felix: Was hast du denn?

Tessa: Das Dachgeschoss, das Gästehaus, das war mal eure Wohnung.

Felix: Wie kommst du denn jetzt darauf?

Tessa: Na ihr wolltet doch hier einziehen, du und Nadine.

Ето и предложениа превод на български език:

Феликс: Какво ти е?

Теса: Таванският етаж, къщата за гости, това беше вашият дом.

Феликс: Как се сети точно сега?

Теса: С Надин смятахте да се нанесете тук.

Всъщност Теса и Феликс се запознават, след като той вече се е разделил с Надин, така че Теса прави извод въз основа на това, което ѝ е разказал Феликс за връзката му с Надин. Затова в случая става дума за умозаклучение и е правилно да се използват съответните глаголни форми в българския език:

... това е бил вашият дом./ С Надин сте смятали...

¹ Полезни както за изучаващите немски език, така и за превеждащите от немски на български език са изданията на проф. Руска Симеонова „Речник на немски и български пословици“ (Просвета, 2005) и „Немски и български пословици и антипословици“ (Коала, 2009).

2.7. Роднински връзки

За разлика от немския и от много други езици българският разполага с богата система за назоваване на роднински връзки. Ето няколко примера, които показват как на една словоформа в немския съответстват няколко в българския, които означават различен вид родство.

Onkel – чичо, вуйчо, свако и др.

Tante – леля, вуйна, стринка и др.

Schwager – зет, девер, баджанак

Schwägerin – снаха, зълва, балдъза, етърва

Schwiegervater – свекър, тъст

Schwiegermutter – свекърва, тъща

Безспорно е наложително преводачът да познава добре роднинските връзки на героите, за да може да избере съответното българско название. Не един са примерите, когато се използва „чичо“, а очевидно става дума за брата на майката, т.е. за вуйчото.

3. Социо-лингвистични трудности

3.1. Обръщения

Съществуват различия в нормите за използване на обръщения в немския и българския език и това трябва да се има предвид при превода, още повече че при филмовия текст става дума за диалогична реч и това предполага честата употреба на обръщения. В немския се използват обръщения като Herr Professor Lindner, Herr Kollege/Frau Kollegin, докато в български казваме само професор Линднер, колега. Използването на Herr респ. Frau пред званието/титлата/длъжността в немския се налага, поради това че при фамилните имена не става ясно дали е лице от мъжки или женски пол, напр. Frau Doktor Jung, Herr Doktor Jung. В българския език, както е известно, женските фамилни имена имат окончания, които ги отличават от мъжките.

3.2. Използване на названия на титли и професии в женски род

Нормата в немския език изисква използването на женското название на съответната професия, напр. Professor – Professorin, Ingenieur – Ingenieurin и т.н. В български език често се използват мъжките названия, дори когато се отнасят за жени. Ето какво пише по този въпрос Б. Георгиев:

Възприемаме нормално *лекарка, учителка, тъкачка* (професии), но не възприемаме нормално *президентка, министър-председателка, премиерка (!), главна редакторка, кметка (!), ректорка, заместник-ректорка* (длъжности/позиции). Изглежда, единственото подобно название, което не ни дразни, е *директорка* (на ясла, детска градина, училище). Това е така, защото тези длъжности/позиции десетилетия

вече се заемат от жени и се приема, че е нормално те да се заемат точно от жени.²

Според В. Сумрова (Сумрова 1999: 97) традиционно в българския език се използват названията на професии и длъжности в мъжки род, а някои названия в женски род имат ироничен/подигравателен оттенък, напр. инженерка, професорка.

4. Социо-културни трудности

4.1. Реалии

Реалиите са „думи, означаващи предмети, понятия или явления, характерни за бита, историята, културата и начина на живот на даден народ.“³ Проблемът при аудио-визуалния превод е, че няма възможност да се използват познатите от другите видове превод техники, като например бележка под черта, за да се обясни съответното понятие или явление. При реалиите трябва да се търсят решения, които да не водят до удължаване на фразата. Например понятието *Polterabend* може да бъде предадено на български с ергенско/моминско парти.

5. Трудности, свързани с транскрипцията на чужди имена

Изучаващите немски език са запознати с правилото, че чуждите собствени имена в немския се изписват така, както се пишат в езика, от който идват и се произнасят по правилата на този език. Оттук следват и проблемите при превода на български. Ако става дума за персонаж, проблемът лесно се разрешава, достатъчно е да чуем как го произнасят в самия филм. Но ако става дума за авторите на филма или за актьорския състав, чиито имена се изписват в началото или в края на филма, тогава преводачът ще трябва да се информира по-подробно, за да знае например дали става въпрос за лице от немскоезична или англоезична страна, ако името му е *Michael*, за да го транскрибира съответно с Михаел или Майкъл⁴. Аналогичен е случаят при:

Richard – Рихард, Ричард

Angela – Ангела, Анжела, Анхела

Chrisian – Кристиан, Крисчън и много други.

Тук е мястото да обърнем внимание и на топонимите, за които в българския език има възприети наименования и които често погрешно се предават при превод. Ето някои примери от корпуса:

Preußen – *Пройсен* вместо *Прусия*

Moldau – *названието на Република Молдова и на река Вълтава*

² вж. Георгиев, Борислав: По въпроса за мъжкия и женския род в българския. https://bgeorguiev.blogspot.bg/2012/03/blog-post_12.html (посетен на 25.08.2017).

³ <http://www.onlinerechnik.com/> (посетен на 25.08.2017)

⁴ В помощ на преводачите при проблеми с личните имена е изключително полезната книга на проф. Борис Парашкевов “Българска транскрипция на немски имена“ (Изток-Запад, 2015). За транскрипция на имена от други езици препоръчвам да се използват правилата, описани в Наредба № 6 от 12.06.1995 г. за транскрипция и правопис на чужди географски имена на български език.

Kreta – Крета вместо Крит
Ostsee – Остзее вместо Балтийско море
Rhein – Райн вместо придобилото гражданственост Рейн

6. Заключение

Преводачът е длъжен да подхожда винаги отговорно към своята работа и когато е необходимо, да прави справки в електронни и печатни материали или със специалисти в различни области на науката.

Трябва добре да се следи и познава сюжетът на филма, за да се тълкуват правилно разговорите между действащите лица и ситуациите, в които се намират. Това ще гарантира адекватно разбиране на текста и съответно неговия правилен превод.

Не бива да се забравя, че при филмовия превод става дума за диалози и преводът трябва да носи характерните белези на устната реч.

Библиография

Lambova, Anelia (2013): *Soziolinguistische Kompetenz und Übersetzungsunterricht. Akten des 42. Linguistischen Kolloquiums im Rhodos 2007*. Frankfurt/Main: Lang, Reihe „Linguistik International“. 357-365.

Георгиев, Борислав: По въпроса за мъжкия и женския род в българския. https://bgueorguiev.blogspot.bg/2012/03/blog-post_12.html (посетен на 25.08.2017).

Ламбова, Анелия/Мичев, Станимир (2014): За дублажа и субтитрирането в българския телевизионен филмов ефир. Юбилеен сборник по повод на 65-годишнината на проф. М. Грозева-Минкова. София: Издателство на НБУ. 351-367.

Мичев, Станимир (2013): За основните характеристика на аудиовизуалния филмов текст. В: Чуждоезиковото обучение днес. Юбилеен сборник по повод на 65-годишнината на проф. П. Стефанова. София: Издателство на НБУ. 312-323.

Сумрова, Ванина (1999): Динамика на съществителни имена от женски род за лица в съвременния български книжовен език. Проблеми на социолингвистиката, т. 6 - Езикът и съвременността, София, 95-99.

Сумрова, Ванина (2005): Иновации при суфиксацията на съществителните имена за лица жени. Доклад от национална научна конференция, посветена на Йордан Заимов - София, 2001 г. Езикови проучвания в памет на проф. Йордан Заимов”. София, 237-241.

Корпус

A. Пълнометражни филми

1. Sonntagskinder
2. Der lange Weg zum Glück
3. Das Schloss meines Vaters
4. Sturmjahre
5. Mein indisches Dorf

B. Сериали

1. Verliebt in Berlin
2. Alarm für Cobra 11
3. Sturm der Liebe
4. Tessa – Leben für die Liebe
5. Der Bergdoktor
6. Herzflimmern. Die Klinik am See
7. Angelika Schnell. Schnell ermittelt